
Tomáš Zima: „Přál bych si zejména více času, ale to mi Ježíšek nenadělí...“

Tomáš Zima: „Přál bych si zejména více času, ale to mi Ježíšek nenadělí...“

Profesor Tomáš Zima obhájil se silným mandátem funkci rektora Univerzity Karlovy pro druhé funkční období, a proto bude pokračovat v započaté práci na rozvoji a proměně naší alma mater v „univerzitu třetího tisíciletí“. Naplnění historického odkazu našeho zakladatele Karla IV. a snaha zviditelnit univerzitu ve světové konkurenci tak bude moci nabýt konkrétnější formy.

Pane rektore, nedávno jste přesvědčivě obhájil svůj post proti silnému vyzyvateli – profesorovi Janu Černému z Přírodovědecké fakulty. To svědčí o tom, že se vám a vašim kolegům v končícím prvním období řada věcí podařila. Které z nich byste sám vyzdvihl a v čem byste sebe a své kolegy z vedení univerzity pochválil?

Rád bych připomněl alespoň některé z nich. V oblasti studia jsme – jako první vysoká škola v České republice – připravili a odevzdali institucionální akreditaci, kterou vnímám jako dobrou příležitost pro aktualizaci studijních programů. Spolu s tím jsme po diskusích vytvořili systém zajišťování a vnitřního hodnocení kvality, jenž bude v budoucnu jistě reagovat na potřeby fakult i univerzity jako celku. Obstáli jsme v mezinárodním hodnocení EUA-IEP. Potěšitelné je i to, že dramaticky neklesá počet českých studentů a že pozvolna roste i počet studentů zahraničních. Univerzitu propagujeme nejen do zahraničí, například projektem Study in Prague; velkou energii věnujeme i středoškolákům a uchazečům o studium na UK, ať už jde o naši účast na veletrzích Gaudeamus, Festivalu vědy, Juniorské univerzitě, nebo v projektu Science Slam...

Mnohé se podařilo také v oblasti vědy a spolupráce se zahraničím...

Máte pravdu. V oblasti vědecké činnosti jsme vytvořili komplexní systém podpory vědy a výzkumu, který v českém vysokoškolském prostředí nemá obdobu. Konkrétně se jedná o programy PROGRES, PRIMUS, UNCE, Donatio, pokračuje i činnost Grantové agentury Univerzity Karlovy.

Velmi mě těší, že jsme získali nové ERC granty, mimo jiné i proto, že vědcům byly nápomocny workshopy a příprava na interview, jež absolvovali na UK, i dlouhé hodiny projektových konzultací s univerzitním ERC koordinátorem profesorem Zdeňkem Strakošem. Cesta, kterou jsme v této oblasti nastoupili, je zjevně správná.

Úspěšně fungují naše vědecké infrastruktury – BIOCEV, UniMeC a Mephared, vytvořili jsme Mezinárodní vědeckou radu Univerzity Karlovy. Soustavně rozvíjíme rovněž zahraniční spolupráci, zejména v rámci tzv. strategického partnerství – našimi novými partnery jsou například univerzity v Edinburghu, Leuvenu a Curychu...

Vzhledem k výsledku volby rektora je zjevné, že se vám daří spolupracovat i se studenty...

Velmi dobrá je komunikace a spolupráce se studenty v Akademickém senátu UK stejně jako na různých akcích jednotlivých studentských spolků, ať už jsou oficiální, či neformální – jako příklad bych rád uvedl Studentský majáles či 17. listopad a další. Daří se rovněž spolupráce s některými studentskými spolky, například se spolkem Trimed z 3. LF UK nebo s mladými právníky ze spolku Všehrd.

Určitě. Na začátku rozhovoru jste, pane rektore, zmínil institucionální akreditaci, která ovlivní fungování UK i jejích fakult na mnoho let dopředu. Máte pocit, že na přípravu tak dalekosáhlých změn byl dostatek času? Nemuseli jste až příliš spěchat?

Nebyla to krátká doba. O tom, že se bude něco takového dělat, jsme věděli tři roky, protože novela zákona platí od roku 2016. Samozřejmě že ten, kdo seděl s rukama v klíně a čekal, že se to samo vyřeší, není připraven.

Předpokládám, že fakulty vědí, jakým směrem se mají ubírat, jaké obory chtějí pěstovat a jak je chtějí personálně zajistit. Jedná se o to, aby na fakultách byly moderní kvalitní programy, nikoli programy šité na jméno jednoho pana profesora či jedné paní profesorky. Naši absolventi mají být připraveni na to, co se bude odehrávat v roce 2040. Zní to jako utopie – ale v roce 2040 budou naši absolventi na vrcholu své profesní dráhy. To znamená, že jim bude přes čtyřicet let a budou muset čelit výzvam své doby. Koncepční příprava takových změn tedy rozhodně není otázkou posledního půl roku.

Chceme odstranit některé duplicity, zejména v doktorských programech, v některých případech se osobně domnívám, že se studium zbytečně drobí na malé součásti. Dívám se na univerzitu jako na celek, a budu-li mít pocit, že něco není v pořádku, mohu se dotázat fakulty nebo ji požádat o doplnění a vyjádření. Čekají mě tradiční lednová setkání s představiteli jednotlivých fakult, abychom zhodnotili, co se v minulém roce událo a co nás čeká v roce budoucím. Kromě investic a nových projektů budeme probírat i otázku akreditace studijních programů.

Strategické priority evropských univerzit si jsou velmi podobné. Čím by se podle vás měla Univerzita Karlova odlišit, aby se stala atraktivnější pro všechny cílové skupiny od studentů po zaměstnance?

To je ve své podstatě strašně jednoduché: univerzita má za prvé kvalitně a v souladu s moderními trendy vzdělávat, za druhé špičkově bádát, za třetí komunikovat se společností a za čtvrté být mezinárodní institucí. Pokud se na to díváte v národním kontextu, tak jsme vedoucí českou univerzitou, která má řadu unikátních oborů. Na druhé straně ovšem unikátnost oborů, které nemají v republice konkurenci, může vést k jistému uzavření do sebe, a my se proto musíme snažit tyto obory oživit ze zahraničí.

Samozřejmě nelze obory ve všech směrech pěstovat na stejné úrovni; měli bychom zvážit, zda někdy není lepší méně než více. Pro budoucnost je velmi zajímavá otázka interdisciplinarity. Fakulty UK jsou nicméně velmi autonomní a předpokladem rozvoje interdisciplinarity je, že v čele fakult budou osvícení lidé, kteří budou chtít svou fakultu otevírat i jiným fakultám od nás i ze zahraničí.

V rámci UK máme excelentní obory, ale koho považujete za naše nejlepší vědce?

Nefeknu vám jediné jméno, protože máme skvělé vědce v řadě oborů, například profesory Nešetřila, Bártu, Pokorného, Kuthana, Wídimského, Růžičku nebo profesorky Roithovou či Čeňkovou.

Má také mladší generace své velké osobnosti?

Na univerzitě působí spousta mladých lidí v generaci čtyřicet padesát let, kteří jsou profesory a jsou v odborném světě velmi známí a uznávaní. Některé jsem již jmenoval, například profesora Bártu, z dalších jsou to, například, profesorka Noble, profesor Prudký, profesor Novotný, profesor Jech či kolegové Jurajda a Barto. Pokud jde o povědomí o těchto lidech v českém prostředí mimo akademický svět, není úplně snadné je prosazovat, to je poměrně dlouhodobá záležitost...

Vraťme se ještě k doktorskému studiu. Pokud bychom měli ambici získávat více zahraničních Ph.D. studentů, je na to univerzita připravena, nebo musíme udělat nějaké další kroky?

Pokud jde o zázemí pro zahraniční doktorandy, tak infrastrukturu máme: od ubytování po školitele, kteří ovládají angličtinu nebo jiný světový jazyk. Řekl bych ale, že fakulty zatím zahraniční doktorandy dostatečně úspěšně nezískávají. Jedním z důvodů je jejich financování. Při přípravě principů rozpočtu na rok 2018 se podpora zahraničních doktorandů na fakultách dostane do popředí, naším jasným cílem je získat jich více. Na druhou stranu je nutné sledovat úspěšnost doktorských studií; jestliže bude výše stipendií narůstat, ruku v ruce s tím budou muset oborové rady a školitelé mít odvahu sdělit po roce či dvou: „Milý příteli, vy na doktorské studium nemáte.“ Ve svém druhém funkčním období se proto více zaměřím na práci oborových rad.

Panuje tu takový typický český přístup: Jako školitel víte, že doktorand má stipendium sedm nebo osm tisíc korun, z čehož se nedá přežít. Proto se toleruje praxe, že si doktorand přivydělává. Ideální je, má-li úvazek na fakultě, což ale při počtu doktorandů není realistické, a tak si jejich velká část přivydělává mimo obor. To je špatný přístup. Hledejme zdroje, jak doktorandům dát úvazek v rámci fakult, současně to nicméně nesmí být masová záležitost. Je lepší mít méně kvalitně zaplacených doktorandů, kteří dokončí studium, než jich mít masu, z níž velká část studium nedokončí.

Například Max Planck Institut má přibližně devadesát procent zahraničních doktorandů a jedna třetina vedoucích pracovníků nemá německý pas. Je to pro vás inspirativní?

Vybudování takového či srovnatelného podílu zahraničních doktorandů a vědců je dlouhodobá záležitost. Když se ale podíváte na počet zahraničních uchazečů o studium, tak se na Univerzitě Karlově během tří let zdvojnásobil. Studenti musí o univerzitu vědět, takže jezdíme po Evropě, zámoří a prezentujeme UK na různých fórech – univerzitních, studentských i na veletrzích. Postupně se nám to vrací a zahraniční studenti k nám začínají jezdit. Mírně stoupá i počet zahraničních učitelů; na západě jsou lidé flexibilnější, opět tu ovšem vyvstává otázka ohodnocení – mzdová hladina v České republice je nastavena úplně jinak než na západ od našich hranic.

Řekl jste, že se znásobil počet žadatelů, faktický počet zahraničních studentů se ale dvojnásobně nezvýšil. Máme nějaký plán na to, jakým způsobem je více lákat k vlastnímu studiu?

Pro nás je zajímavé, kolik lidí se hlásí, protože to svědčí o tom, zda a kolik toho o nás uchazeči vůbec vědí. Musíme budovat povědomí o nás na všech kontinentech, nejen v Evropě, musíme o sobě dát ve světě vědět, že jsme univerzita, kde se studuje nejen česky, ale i anglicky. Samozřejmě nesmíme slevovat z kvality. A to je to, proč se počet přihlášek nebo zájemců zatím úplně nepromítá i do počtu studentů.

Běží program Study in Prague, Study in Czech Republic; účastníme se řady veletrhů i v některých strategických zemích, jako jsou Čína, Japonsko, Korea, Vietnam, samozřejmě i evropských, například v Berlíně, Ghentu, Utrechtu, z postsovětských států v pobaltských zemích, i amerických veletrhů, například v Brazílii či Kalifornii, které jsou pro nás zajímavé.

Je nutné, aby fakulty otevíraly větší počet anglických studijních programů. Existuje velký zájem ze zahraničí o studium psychologie, jež se vyučuje na dvou fakultách UK, ale ani jedna nenabízí svůj program anglicky. Mohl bych jmenovat i mnohé další obory, o kterých víme, že je po nich poměrně velká poptávka. Fakulty by zkrátka měly otevírat více magisterských programů v angličtině a potom samozřejmě budeme mít výrazně větší počet zahraničních studentů.

V řadě evropských zemí je studium bezplatné; zájem uchazečů z Německa je dán, zejména v některých oborech, i tím, že se i velmi dobří studenti nemusí ve své zemi dostat na určité obory. Univerzitu Karlovu volí mimo jiné proto, že je, jak někdy Němci s odkazem k naší společné středoevropské historii, s nadsázkou a v dobrém žertují, „nejstarší německou univerzitou“. Kolegyně a kolegové ze zemí někdejšího Sovětského svazu vědí, že se tu poměrně dobře domluví, a proto se k nám v relativně velkém počtu hlásí i oni.

Nemáte obavu z toho, že naši studenti, kteří odjedou studovat do zahraničí, v zahraničí už zůstanou?

Tohle riziko existuje vždycky. Část lidí v cizině zůstane, část se vrací, ale i ti, kteří zůstávají v zahraničí, jsou našimi dobrými vyslanci; jsme přeci mezinárodní univerzita, kde po staletí studovala řada lidí, kteří odcházeli do různých měst na zeměkouli a byli úspěšnými vyslanci Univerzity Karlovy, Prahy a České republiky.

V jistém smyslu je to samozřejmě škoda, ale na druhou stranu – žijeme v globálním světě a tito lidé nám naopak mohou otevírat dveře v zahraničí do budoucna a mohou pomáhat dalším našim studentům, badatelům a učitelům, abychom se posouvali dál.

V současné době investují do výzkumu nejvíce firmy jako Amazon, Google, Microsoft a také farmaceutické firmy. Kdo by měl být strategickým partnerem univerzity kromě vědeckých institucí?

Univerzita Karlova spolupracuje s řadou farmaceutických firem, máme i smlouvu s Microsoftem. Spolupráce ve výzkumu existuje přirozeně i v rámci jednotlivých fakult.

Pokud jde o velké firmy, obecně platí, že řada z nich do výzkumu poměrně hodně investuje, ale to jde do výzkumu, který sama realizuje. Podíváte-li se, kolik firmy investují do výzkumu v České republice, jsou to relativně velké prostředky; pak si ale musíte odečíst, kolik investují do výzkumu, který si dělají samy pro sebe, tj. pro své inovace a pro svůj vlastní rozvoj. Firmy navíc nejraději investují do univerzit, jež mají ve své blízkosti, tj. firmy ze Silicon Valley do Stanford University, firmy z okolí Curychu do ETH a Universitát Zürich, v jejímž kampusu jsou budovy švýcarských farmaceutických firem, atd. Firmy, které v oblasti farmaceutického průmyslu v Čechách působily, se v mnoha případech přesunuly do zahraničí a spolupráce funguje zejména v aplikovaném výzkumu.

Přestože máte tolik povinností, nacházíte si čas na studenty. To znamená, že pracujete se SISem. Převládá názor, že se v posledních letech zlepšil. Jak jste s ním jako uživatel spokojen vy?

Konkrétní kroky na modernizaci a redesign SISu se bohužel o jeden rok zpozdily, protože jsme museli kompletně změnit věci kolem agendy v souvislosti s novelou vysokoškolského zákona. V tomto roce jsme se navíc věnovali především přípravě institucionální akreditace. Vzájemně se propojovala data ze SISu pro akreditační přihlášku a všichni se tedy nemohli věnovat vylepšování a modernizaci systému. SIS je zkrátka velmi živý organismus, který se neustále proměňuje a na jeho neustálém zdokonalování se pořád pracuje.

Jedna z věcí, která je příznačná pro velkou univerzitu, je knihovna. My máme centrální knihovnu, ale více než čtyři miliony svazků knih jsou rozděleny po fakultách...

Role knihoven se v posledních dvaceti třiceti letech dramaticky změnila. Dříve každé pracoviště mělo své příruční knihovny, ale to už dnes neplatí, knihovny jsou spíše studovny. To, co potřebujeme, je zejména kvalitní přístup k elektronickým databázím časopisů a dalších studijních materiálů. Knihovna na počátku jedenadvacátého století je jiná, než jaká byla před padesáti nebo sto lety. V tuto chvíli je knihovna především zdrojem informací pro studium distanční formou, to znamená přístupná čtyřicet hodin denně.

V rámci Karolina funguje univerzitní kongresové centrum, vznikne ještě nějaké nové?

Velké mezinárodní kongresy jsou určeny třeba i pro patnáct tisíc lidí a takový prostor nemá ani Praha, ani Česká republika. Na univerzitě jsou kapacity pro pořádání středně velkých či menších akcí. Probíhá nicméně rekonstrukce Krystalu, za chodu se opravuje kongresové zázemí i pokoje. V rámci kampusu na Albertově bude možné využít další prostory na konání kongresových aktivit.

Vraťme se ještě ke studentům a ke studentským aktivitám. Jedním z neustále se opakujících požadavků studentů je Studentský dům...

Univerzita dává na aktivity studentských spolků přibližně milion korun ročně. Některé spolky jsou aktivnější, některé méně aktivní; v zásadě lze říci, že spolkové aktivity zahrnují relativně malý podíl studentů a většinou působí na svých fakultách, kde mají své zázemí.

Všehrd a Elsa mají kanceláře na Právnické, spolek lékařů ve Faustově domě, Matfyzák na matfyzu, Trimed na 3. lékařské fakultě, Motolák v Motole, spolky Filozofické fakulty na jejich fakultě...

Před třemi lety jsem si pozval spolky, abych zjistil, zda chtějí sdílet společné prostory. Počítal jsem s tím, že jim je vyčlením na kolejkách. Skončilo to tak, že pouze dva spolky chtěly prostory ve Voršilské ulici, v centru města vedle Národního divadla. Pronájem kanceláře mají za provozní náklady, ale byly to jenom dva spolky...

Samozřejmě dává smysl, aby spolky byly na fakultách. Otázka je, jestli jsme schopni vytvořit něco, co by studenty napříč fakultami přitáhlo do jednoho místa.

Já si myslím, že studenti si mají tyto aktivity primárně dělat sami, to je věc studentů, já nejsem ten, kdo by chtěl studenty v této oblasti organizovat. Budu rád, když se společně domluví. Já jsem připraven studenty a jejich spolky finančně podporovat, ale organizovat věci si musí studenti sami. My jim pro to vytvoříme podmínky, poradíme například po právní stránce, ale jinak je to na nich.

Tím se dostáváme ke třetí roli univerzity. Akademie věd pořádá Týden vědy, Městská knihovna cykly přednášky, Masarykova univerzita má kino Scala. Jak se chce Univerzita Karlova do budoucna profilovat v rámci prostoru města?

Univerzita Karlova je viditelná v rámci velkého množství akcí. Zmíněn byl Týden vědy, jehož jsme opakovaně hlavní partner, řada akcí probíhá právě v prostorách univerzity, a to jak v Praze, tak v Hradci Králové a Plzni. Součástí Pražské muzejní noci jsou rovněž muzea Univerzity Karlovy. Kdybychom se podívali, kolik dnes běží na UK různých přednášek a přednáškových cyklů, zjistíme, že je jich veliké množství, většinou jsou volně přístupné, takže aktivně dělá naše univerzita hodně. Karolinum je navíc otevřeným prostorem nejen pro akademickou obec, ale i pro širokou veřejnost.

Nový prostor ve městě získala Filozofická fakulta, a to nejen pro sebe, ale i pro univerzitu jako komunitní centrum s hlavním městem Praha. Objekt v Hybernské ulici chceme společně s městem opravit. Tento projekt organizují zejména lidé a studenti z Filozofické fakulty. Je to prostor, který by se měl rozvíjet, kde bude komunikovat univerzita, město, veřejnost na různá témata. Nedávno jsem se tam účastnil akce na podporu knihovny v Mosulu a k otázce Iráku, je spousta aktivit, které se tu dělají, včetně projektu Rok demokracie a humanity – koncerty, diskusní večery...

Pane rektore, plánujete pro své druhé období nějaké změny, co se týká rektorátu a týmu prorektorů?

V současné době jsou vydiskutovány kompetence jednotlivých prorektorů, kteří zůstanou stejní. Co se týká struktury rektorátu, tak mám představu o určitých změnách.

Dovolte nám, prosím, rovněž několik osobnějších otázek. Když jste byl znovu zvolen rektorem a získal jste přitom silný mandát, jak se vám potom spalo?

Velmi dobře, protože jsem to s přáteli oslavil a druhý den jsem mohl spát do dopoledne.

Pamatujete si sny?

Někdy ano. Většinou se mi zdá něco příjemného, třeba že jsem někam cestoval s přáteli.

Blíží se doba Vánoc, už jste si napsal Ježíškovi?

Přál bych si zejména více času, ten mi ovšem Ježíšek nenadělí; jistě na mě ale čekají nějaká překvapení a, jak říkají děti, měkké dárky.

Jak slavíte Vánoce?

Štědrý den slavíme doma a na Boží hod se u nás odpoledne nebo navečer zastaví příbuzní či přátelé. Na Štěpána jsou u nás na oběd rodiče manželky. Poslední roky, přibližně od roku 1992, chodím na štědrovečerní vizity do nemocnice, potom na procházku po Praze. Večer je klasická štědrovečerní večeře, pravda, rybí polévka je trochu jiná, ne kapří, ale krémová rybí a pak následuje smažený kapr a bramborový salát.

A co půlnoční mše? Chodíte na ni?

Na ní jsme nikdy nebyli, ale jak chodíme na Štědrý den po Praze, tak jsme se byli podívat na mši u Týna, nedávno jsme byli u kapucínů... Na podvečerní procházce se někdy setkáváme s přáteli, dáme si skleničku a zamíříme třeba na Nový Svět, Kampu, Staré Město a spojíme to s návštěvou nějakého kostela, který je v okolí.

Když před vámi leží mísa vánočního pečiva, co zvolíte jako první?

To je těžké, záleží hodně na chuti, někdy je to linecké cukroví, jindy vanilkový rohlíček, kokoska, vosí hnízdo, ale nejčastěji vítězí čokoládové kuličky.

Pamatujete si, dokdy jste věřil na Ježíška?

Řekl bych asi do nějakých pěti, sedmi let, přesně si to nepamatuji. Děti – dceři je dvaadvacet a synovi bude osmnáct let – jdou ale pořád s dědou do pokoje a čekají, až Ježíšek zazvoní...

Pane rektore, děkujeme vám za rozhovor, přežeme vám krásné vánoční svátky a jen to dobré do nového roku, vám i naší univerzitě...

Já vám děkuji a přeji totéž.